

Milin Gabriel (1822 – 1895)

An Hiberni (“Hibernie” e galleg), a zo ano koz Iwerzon. Savet e oa bet ar gontadenn-mañ e 1869. Brezel a oa etre Iwerzoniz ha Saozon. Alseze “Saozon villiget” a-berz Milin.

Levezonet e oa Milin gand ereadurez ar galleg. N’eus bet cheñchet tra ebed er heñver-ze. Implijoud a ra “zo” aliez e plas “ez eus” (“e deus” er skrid orin). Gand an derez uhella ne laka ket ar ger-mall striz dirzañ.

Mab Roue an Hiberni

Nozvez kenta

En eur ober sin ar groaz,
Stagom ganti eur wech c’hoaz !

Gwechall-goz e oa eun tad hag eur vamm ; a ouenn uhel e oant, hag an eil a varvas goude egile, en eur lezel war an douar eur mab hag eur verh. Herri hag Enori a reed euz an daou-mañ. An tad a varvas da ziweza. Pa welas n’en-devoa mui a zale dre amañ, e halvas e vugale d’e gaoud. Dond a reont o-daou, hag o zad a lavaras dezo :

« Klevit, bugale, a-barz nemeur e vezoh hoh-unan war an douar, rag mond a ran diganeoh ; a-raog mervel avad, e houlennan ouzoh, ma en em garfoh ho-taou e-pad ho puhez, ha ma chomfoh atao an eil gand egile. »

Ar mab neuze a lavar d’e dad e kar re e hoar evid lezel birviken anezi heh-unan.

« Arabad eo ho-pe aon rag an dra-ze, va zad ; chom a rin gand va hoar atao ; ne vezo ket diêz din ober ar pezh a houlennit. »

Maro an tad, an daou zen yaouank-mañ, (ar mab en-devoa triweh vloaz hag ar verh seiteg), o veza ma en em garent e gwirionez, n’o-devoe ket a boan o chom an eil gand egile.

A-hend-all, danvez a-walh o-doa ivez evid beva en o êz. Setu ma oant eüruz. An dra-mañ ne badas ket pell : an den, pa vez an eürusa war an douar, a rank dond d’en em ziêza gand eun dra pe eun dra all bennag. A-benn eur pennad, Herri, skuiz o chom atao er gêr, en em daolas da vond da chaseal, ha dibaoe deiz a houlaoue, ne veze er gêr nemed dioh an noz evid debri e goan ha mond d’e wele. Antronoz e veze war vale kerkent ha war-raog an deiz adarre. Setu e oa e vuhez bremañ. E hoar, eun devez, a lavaras dezañ :

« Ne rez ket mad, va breur ; eur wech an amzer ne lavaran ket e ve fall dit mond da ober eun dro da aveli da benn ; hogen, beza atao o redeg dindan an amzer, o terri da gorr evid netra, ne gavan ket e ve fur dit. Ouspenn zo c’hoaz, e-pad ma vezez er-mêz evel-se, e hell tud a bep seurt dond amañ da ober droug, heb na ven-me va-unan evid mired tamm outo. Bez’ e tlefes eta dond ennout da-unan ha derhel atao d’ar pezh en-deus lavaret deom on tad, truez Doue ouz e ene ! »

Ar homzou-mañ, ha re all c’hoaz, a lavaras Enori d’he breur, a hounezas war hemañ a zeiz da zeiz. Gweled ervad a ree ne lavare e hoar dezañ ar pezh a ree nemed e vad. Setu ma chomas krenn heb mond mui euz ar gêr.

O chom evel-se bemdez evel eur hi stag, an den yaouank ne oe ket pell evid dond adarre da enaoui ; ne ouie petra da ober euz e gorv hag euz e spered. C'hoant a deuas dezañ en eun taol da vond da vale bro ha lavared a ra e froudenn d'e hoar. Houmañ a ouel hag a lavar dezañ adarre petra oa bet dezo gourhemenn o zad a-raog mervel.

« Ya, eme ar paotr yaouank, gwir a levez, Enori ; evelato, petra a dalv dit ? Me a zo re yaouank ha re verv va gwad em gwazied evid chom amañ da zelled oh an oabl o tremen ; mond da ober eun dro a rankan ; ne vezin ket pell hag a-raog ma vezi skuiz ouz va gortoz, me a vezo distro adarre d'ar gêr. Evelato, evid mired na deufen da ankounac'haad ahanout, e karfen kas da batrom a zo aze ganen, mar kerez rei anezañ din. »

« Ya, a galon vad, emezi, rag ar pez a zo din a zo dit ivez ; kas ganez kement az-peus ezomm, gand na vezi ket pell, ne houlennan ken. »

Herri neuze a gemer ar pez a gar ; kas a ra aour hag arhant gantañ ha goude pokad d'e hoar a ouele, ma oa eun druez ! hemañ a ya en hent.

Treuzi ar mor a reas, hag o veza en em gavet en eur vro bell, e leh ne anaveze kristen-Doue, e teuzas e berr-amzer kement a oa eet gantañ. Bremañ, setu eur paotr brao anezañ, heb gwenneg en e hodell da gaoud an disterra tamm da derri e naon. Red eo beva koulskoude pe vervel, hag e feiz an den yaouank-mañ ne oa ket boaz da gaoud diouer, na da labourad kennebeud ivez. Ne felle ket dezañ dizeria evelato. Ebat a-walh eo lavared mervel, pa vezer kant leo dioh eno ; pa vez red avad, ez eo eur c'hoari all. An naon a zo dishegar ha diêz da houzañv.

Hemañ, an den yaouank-mañ, gwisket evel eun aotrou, evel ma oa, ne vije ket bet êz dezañ kaoud labour, ma houlennje ; ne houlennas ket. Trei e spered eo a reas da houzoud da genta petra da ober. En Hiberni edo, pell dioh Breiz-Izel, e kêr-veur ar vro-ze. Eno, war a glevas, edo ar Roue o chom. Petra 'ra hemañ ? O veza ma oa eur paotr koant ha dilastez, hag a-hend-all desket e peb giz, e lakeas mond da lez ar Roue hag ez eas diohtu da houlenn komz outañ. Ma oe lavaret dezañ pignad war-laez. Eet d'an neh, eh en em gavas eno a-benn-kaer dirag mab ar Roue hag e houlennas outañ, heb e anaoud, ha ne hellje ket ar Roue kaoud eun dra pe eun all bennag da rei dezañ da ober ?

« Petra, eme ar priñs, labour a houlennit ? En em gavet mad oh ha mar kirit lavared din piou hag euz a beleh oh, neuze, dioh a glevin ganeoh hag ivez dioh ma ho-pezo c'hoant, me a ouezo petra da ober ouzoh. »

« E feiz, eme an den yaouank, me ne don ket euz ar vro-mañ, euz a Vreiz-Izel on ginidig. Va zud a oa a ouenn vad hag en o êz ; goude ma varvas on tad hag or mamm, ni on-daou, va hoar ha me, a oe lakaet en on tra. Neuze, a-benn eur pennad, deut da veza skuiz er gêr, me am-beus bet c'hoant da anaoud ar bed hag on deut amañ, arhant a-walh ganen evid beva eur pennad. Evel a lavarer a zo gwir, tenna heb lakaad, nebeud e pad ; evel-se e c'hoarvezas ganen ; n'eo ket kreski a ra an traou ganen bemdez, ha bremañ eet ganto war netra, e welan ez eo red-mad din ober eun dra pe eun all evid beva. Setu, e berr-gomzou, aotrou, petra on ha petra eo va buhez ; N'em-beus ken da lavared deoh. »

« Mad ! mad !, eme ar priñs, deut ganen da gaoud va zad ; n'ho-pezo ket a geuz, a gredan, da veza lavaret din ar wirionez diwar-benn zo en em gavet ganeoh. »

Hag i ha mond o-daou. Pa oent dirag Roue an Hiberni, ar priñs a lavaras :

« Va zad, gouzoud a rit ez eo eet va eil kuit¹ a-nevez zo ; setu amañ eun den yaouank euz a Vreiz-Izel hag a chomo ganen hiviziken, mar fell deoh ? »

« Mar plij dit a zo kement hag a ranker, eme ar Roue ; gra ar pezh a gavi gwella e-keñver an dra-ze, me ne virin ket ouzit. »

« A zo mad ! eme ar priñs : bremañ, den yaouank, deut ganen d'am hambr, ma komzim eur pennadig. »

Pa oent er gambr, ar priñs a houlennas ouz paotr Breiz ha chom gantañ a raje evid e heulia e peb leh ? N'en-divije ken tra da ober.

« Ya 'vad, eme an den yaouank, chom a rin, ha laouen-braz zo-mui-ken, pa ho-peus ar vadelez da gemered ahanon. »

« Mad eo, eme ar priñs, n'ho-pezo ket a geuz ; evid ho kobr, me a roio deoh kement hag a roen d'egile en ho raog : daou-hant skoed peb miz, hag a-walh eo ? »

« Ya da, eme Herri, a-walh eo hag ho trugarekaad a ran. »

Bremañ, setu an den yaouank oh heulia mab Roue an Hiberni e peb leh ma'z ee hag o tond, e berr-amzer, da veza ker mignon dezañ, ma veze diêz penn ar priñs bep tro ma ranke Herri mond dioutañ eur pennadig hepken.

Eüruz e oa or Breizad keit ha ma helle beza, ma vije bet evid kas soñj e hoar diwar e spered. Noz-deiz e kave dezañ kleved e dad o lavared :

« Breur fall ha mab dizent, ma'z out ! E peleh az-peus lezet da hoar ? »

Kleved a ree ivez mouez e hoar garantezuz o hervel anezañ da zond d'he haoud, ha bemnoz, dre e gousk, e wele anezi glaharet o ouela hag o klemm outi heh-unan, heb eur hristen beo war he zro.

Kement-mañ a vourreve spered ar Breizad yaouank hag a lakae anezañ da gaoud aon na vije kouezet klañv e hoar, pe maro gand he glahar. Bemnoz, pa veze eet d'e gambr, kenta tra a ree Herri eo prena e zor war e gein hag eno, neuze, gouela gwalh e galon en eur zelled ouz patrom e hoar hag o pokad dezañ beb eil.

Mab Roue an Hiberni a oa e gambr harp-stok oh kambr hemañ ; kleved a ree anezañ o klemm hag o ouela, ha goulenn outañ a reas eun deiz :

« Asa, va mignon, lavarit din petra eo ar hlemmou-ze a glevan ganeoh bemnoz, pa vezit eet en ho kambr ? Na nahit, me ho ped, netra ebed ouzin ; lavarit din petra a zo oh ober poan deoh, ha mar gellan, me a viro. »

« Ho trugerakaad, netra ebed amañ ne ra poan din, ha mar klevit ahanon o klemm, ez eo, me 'gred, dre va housk. Piou na petra a hellfen-me da damall amañ, ken eüruz ha ma'z on ganeoh ? »

« Gwell a ze ! eme ar priñs, ma n'ez eus netra o tiêza ahanoh, rag eur boan hag eur hlahar vraz e ve din rankoud beza pell diouzoh ; ne ven birviken evid ho tilezel. »

Paotr Breiz a ouie ervad e oa gwir a lavare ar priñs, ha pegement bennag ma oa eüruz gantañ, e kave diêz chom eno ha lezel e hoar heh-unan ; ne zizoñje ket anezi na noz, na deiz, ha dre ma tize kaoud 'hed e harr, e rede d'e gambr da zelled ouz he fatrom.

Ar priñs yaouank, o weled e oa eun dra bennag war spered e vignon ha ne grede ket lavared petra 'oa, a lakeas evez piz hag a anavezaz e tlee eun dra bennag a vraz beza o c'hoari gantañ. Bep tro ma'z ee Herri d'e gambr, ar priñs, pa zistroe, a lavare dezañ :

« C'hwi a zo bet pell ! petra eo deoh mond ken aliez all diouzin ? »

¹ va eil kuit : va hamarad (?)

Paotr Breiz a wel ervad bremañ e vo diêz dezañ distrei da weled e hoar hag an dra-ze, pa zoñje, a greske e zoan. Klemm, gouela hag hirvoudi a ree bemnoz gwasoh-gwaz en e gambr, dirag skwer² e hoar.

Eun devez, ar priñs a glevas anezañ adarre hag a falvezas dezañ gouzoud petra a hoarie gand e vignon. “Marteze, emezañ, ez eo klañv ha ne gred ket lavared din. Red eo gweled”.

Hag eñ ha mond ; ne deas ket pell, rag en em gavet e-kichenn an nor, e rankas chom eno, prenet hag alhwezet e oa en diabarz. Antronoz, kenta a eure, a oe goulenn ouz paotr Breiz :

« Va mignon, emezañ, eun dra bennag a zo hag a guzit ouzin, ha ma n’ho-pije ket prenet ho tor, em-bije gouezet. Deh da noz e klevjon ahanoh, ha ne deo ket ar wech kenta eo din, o klemm kement hag eur Vadalen. Mar doh klañv pe mar ho-peus anken, lavarit, ha mar gellan me a raio eur vad bennag evidoh. N’eo ket brao tamm ebed e kuzfeh ouzin ar pez a zo war ho kalon : gouzoud ervad a rit e karan ahanoh kement, ne ve netra hag a virfe ouzin da ober vad deoh, ma ve gouezet petra eo. »

« Ne deo netra, netra ebed, eme an den yaouank, hag ho madelez evidon a zo re vraz. Evel am-beus bet lavaret deoh c’hoaz, ar hlemmou-ze a glevit ganen, red eo ma laoskfen anezo pa vezan kousket, rag evel ma tihunan, n’em-beus ket eur zoñj euz a netra ebed. »

Gevier a lavare evel-se ha fall a ree nah, rag mar en-divije bet lavaret penn-dabenn kement a oa oh ober poan-spered dezañ, pell a zo e vije bet diboaniet ha dinehet.

Ar priñs evelato a wele ervad e kuze e vignon eun dra bennag outañ pell a oa, rag kastiza a ree bemdez ha deut e oa ken treud hag eur skoul. Mab ar Roue, evid gouzoud ar wirionez, a lakeas ober eun alhwez da zigeri dor kambr paotr Breiz ; hag eun nozvez, a-greiz ma’z edo hemañ oh hirvoudi gwaso adarre, patrom e hoar gantañ en e zorn, ar priñs a ya goustad war zeulioù e loerou da gaoud an nor, a zigor anezi en eun taol hag a wel e vignon beuzet en e zaelou, o selled oh eun dra bennag a stlapas diohtu dindan e wele.

« Petra a oa ganeoh aze, en ho torn, emezañ, ha perag ho-peus-hu hen taolet dindan ho kwele ? Me a rank gweled petra eo, rag bremañ eo anad din ne lavarit ket ar wirionez atao. »

Setu ma rankas Herri neuze kemered skwer e hoar ha diskouez anezi d’ar priñs yaouank.

« Patrom piou eo hemañ ? eme mab ar Roue, mantret o weled peger kaer e oa. Lavarit din da vihanna ar wirionez en dro-mañ. »

« Patrom va hoar, eme ar Breizad ; hiviziken ne dalv ket din nah ouzoh netra euz ar pez a guzen a-raog. Dre ma kareh kalz ahanon, e kave din n’ho-pije ket va lezel birviken da vond kuit diouzoh ; koulskoude em-boa doan leiz va halon, ha ma kleveh ahanon oh hirvoudi, hag o ouela evel ma reen, e oa dre ne hellfen ket distrei da weled va hoar. Setu perag. Va zad, a-raog mervel, en-devoa lavaret deom on-daou chom an eil gand egile ; evelato, me a zo bet diskiant evid mond euz ar gêr, ha bremañ pell a zo e klevan bemnoz mouez va zad ha va hoar o rebech din ez on digalon. Va hoar a garan hag am-beus karet ‘hed ar wech, ha pa’z on bet eet diouti, ne greden ket e vijen bet keid-all, na chomet ker pell heb distrei d’he gweled. Ne

² skwer : poltred. Ne gaver ar ster-ze euz “skwer” e geriadur ebed.

ouzon ket bremañ, siwaz din ! pe ez eo yah pe glañv, beo pe varo, ha ma ve ho madelez lezel ahanon da vond, ez afen buan d'he haoud. »

« N'ho-peus netra gwelloc'h da ober, ha ma karjeh e vijeh eet pell a zo, beza lavaret din diwar-benn petra ho-poa doan. Kit eta buanna ha ma helloh ; setu arhant deoh da vond ha da zistrei amañ ganti, rag klevit ervad : mar deo ho c'hoar heñvel oh ar patrom-mañ, me a zimezo ganti, pe n'am-bezo pried ebed. »

« Ar patrom-ze, eme baotr Breiz, a zo heñvel a-walh ouz va hoar, petra bennag n'en-deus nemed eur skeud euz he hened ; va hoar Enori a zo eun tamm brao kaerroh, ha pa ho-peus c'hoant e teufe amañ da zimezi ganeoh, e teuio, mar fell dezi dond ; ma ne fell ket dezi avad, gwaz a ze ! ha ma chom er gêr, me a chomo ivez ganti, ne oufen ket lavared gwelloc'h deoh, priñs. »

« Mad ! mad ! eme ar priñs, kit atao, ha degasit kemenn din, mar chom er gêr. Ma teu avad, deut en he raog amañ, evid ma'z in ganeoh da zegemered anezi, pa en em gavo. »

« A zo mad, eme baotr Breiz, kenavezo neuze, aotrou ! »

« Kenavezo, eme ar priñs, ha kevridi vad ! Arabad eo, me ho ped, dale da zegas eur helou pe gelou din ! »

« Bez' ho-pezo, bezit heb aon, kenavezo eta ha yehed ! »

Ha paotr Breiz en hent etrezeg ar gêr.

Eil nozvez

An den yaouank-mañ, evel a hellit kredi, ne oe ket red pedi anezañ da vond skañv en hent. Eul lestr sternet mad a gavas da gas anezañ diohtu d'e vro. Al lestr-se a dlee chom en eur porz-mor e Breiz, e Montroulez, da hortoz petra 'vije ar helou a vije da gas da vab Roue an Hiberni ; kemenn en-devoa du-ze.

Herri en em gavas hebdale e ti e hoar. Houmañ a oe souezet ouz e weled, hag en eur bokad dezañ e lavaras dre he daelou e oa bet kalz re bell oh ober e dro, hag e vije marvet hebdale gand an doan, ma vije bet chomet pelloh. Goude taol pep hini e boan diwar e galon, goude en em vriata, ar breur a lavaras d'e hoar :

« Asa, kleo ganen, va hoar, n'eo ket a-walh, nevezenti all a zo c'hoaz. Te ne ouzout ket petra en-deus lavaret din mab Roue an Hiberni, a-raog ma teujon kuit dioutañ. »

« Nann da ! emezi, petra eo ? »

« Diohtu ma welas da batrom-te, ne oe ket evid mired ouz e galon da gared ahanout ha lavaret en-deus din da zegas ganen, evid ma timezfe ganez ; anez kaoud ahanout-te, emezañ, n'en-devoe pried all ebed ken. Setu an nevezenti 'zo ha roet en-deus din aour hag arhant da rei dit, hag ouspenn eul lestr a zo e Montroulez o hortoz ahanout, mar fell dit beza rouanez an Hiberni, eun deiz a vezo ; gwel bremañ, va hoar, petra 'lavar da galon dit. Evidon-me n'em-beus ken tra war gement-mañ da alia ahanout, nemed e kredan e vezi eürusa rouanez a vezo dindan tro an heol ; evelato, gra evel a fell dit, ha ma n'az-peus ket a hoant da vond, me a chomo amañ ganez, pe mar fell dit mond, me a yelo ivez d'az heul. »

Ar verh yaouank a lavaras neuze d'he breur :

« Selaou, emezi, amañ zo eun dra ; gweled a rez ganen o chom va magerez hag he merh. E-pad ma'z edos-te o foeta bro, me am-beus kemeret anezo em zi ; hag o veva evel-se on-teir, me a gave berroh an amzer. Petra 'vijen-me deut da veza anez, lavar ! Mad ! en eur zelaou va halon hag o kredi e vezin eüruz, evel a levez, me ne houlennan ket gwell evid mond ganez da gaoud mab Roue an Hiberni, gand ma teuio ivez, ganeom on-daou, va magerez hag he merh ; bremañ on deuet, emezi c'hoaz, ne oufen ket pennad ebed beza pell diouto. »

Dre gement-mañ, ar verh yaouank a ziskoueze he-devoa kalon vad kement ha ma oa kaer he hened.

« Mad ! mad ! eme he breur, mar n'ez eus nemed an dra-ze a-gement a ve o vired ouzit da zond ganen, ar re-ze a hell dond ivez ; kavet e vezo, me a gred, peadra d'o beva ha labour ouspenn, ma ne fell ket dezo chom vak 'hed an deiz. »

Ar pevar-mañ neuze a ra o fak, ha petra 'ta, hag a yeas ahano hebdale da Vontroulez. Eno e pignjont el lestr a hortoze anezo, ha diohtu ma oent diloh ha dindan gouel, ez ejont etrezeg ar mor don. Eun daou pe dri devez goude, al lestr a oe darbet dezañ mond da goll ; eur gwall-amzer spontuz a oa savet, hag anez m'en-devoa al lestr paour gellet paka an douar tosta a gavas, e vije bet eet a-bez d'ar goueled. Stoket ha distoket e oa bet evelato gand ar mor hag an avel ; ar goueliou a oa bet freget oll ha greet dantelez anezo, ar gwerniou a oa bet torret, hag an eor, laosket da vond er mor evid klask herzel ouz ar barrad, a oa bet chomet war-lerh goude terri e fard.

Bremañ, en em gavet en douar, breur ar verh yaouank kaer-mañ, evid kas kelou buan da vab ar Roue diwar-benn e hoar, a yeas atao a-raog heb gortoz ma vije aozet

ha kempennet al lestr. Lavared a reas d'ar priñs ez edo e hoar o tond hag e oa bet daleet gand ar gwall-amzer. Ar priñs, laouen-oll, a deuas neuze gand e vignon d'ar porz-mor en-devoa war eun treiz, e leh ma tlee al lestr dond da zouara.

Pa oe aozet al lestr, ez eas adarre er mor evid kas ar re-mañ d'al leh ma oa lavaret dezo mond. Eur pennad mad e oa eet diouz an douar adarre, pa gouezas ar plah yaouank klañv gand an droug-mor. Ne deo ket eun droug êz tamm ebed, hag Enori a zave he halon en he hreiz beb lamm ma ree al lestr ; dre ma helle, e tistaole er-mêz kement he-devoa debret. Neuze he magerez hag he merh a lavaras dezi mond ganto en eun tu pe du euz al lestr evid galloud êsoh a ze strinka er mor ar pez a ree poan dezi. Ar plah yaouank-mañ n'he-devoa disfiziañs ebed a zentas ouz he magerez, hag a-greiz ma'z edo gwella oh en em zikour, stouet he fenn ganti, ar wreg fall-mañ hag he merh a grogas en he zreid, a zibradas krenn anezi dioh al lestr hag he zaolas er mor heb gouzoud da zen ebed. Ar verh yaouank a gollas he fenn en eur goueza en dour, hag a yeas ahano gand ar mor, ne ouie nemed Doue da be leh. Ne oe ket beuzet evelato ha diwezatoh e vezo klevet ano anezi c'hoaz.

Al lestr, goude an dra-mañ, a gerze evel diagent ha ne zaleas ket d'en em gaoud er porz-mor ma'z edo mab Roue an Hiberni ouz e hortoz, mall gantañ gweled c'hoar e vignon. War ar hae edo, pa harzas al lestr er porz. Diohtu an diou wreg³ fall a lamm er-mêz, hag ar vamm a lavar d'he merh, pa wel ar priñs o tond etrezeg dezo :

« Kee bremañ d'e gaoud ha lavar dezañ ez out c'hoar e vignon. »

Houmañ a yeas hag a lavaras hervez ali he mamm ; bet e oa kelennet evel-se ganti ha mar o-devoa taolet, o-diou, Enori er mor, ne oa nemed evid ma hellje merh ar vagerez dimezi gand mab ar Roue. Hemañ a oe mantret, pa welas e oa houmañ ken disheñvel diouz he fatrom ; ne oa ket tost dezi beza ker kaer hag ar patrom-ze ; penaoz e vije ? Mab ar Roue a zavas neuze droug ennañ ouz e vignon hag a lavaras dezañ :

« Eur gaouiad out ! Da hoar ne deo ket eur skeud d'he fatrom ; hag ezomm az-poa da zond, evel az-peus greet, da lakaad doan em halon ha da ober fall em heñver-me, n'em-eus greet nemed mad biskoaz ouzit ? Va mignon e oas hag az-peus treuzet va halon gand eur hleze a anken hag a hlahar. »

Paotr Breiz, o weled e hoar diank, a oe ivez ker sebezet, ne glevas ger euz a gement a lavare ar priñs dezañ, ha dre ze n'en em zidamallas tamm ; nemed gouela a ree, en eur gredi e oa beuzet e hoar. Mab ar Roue a lavaras dezañ evelato :

« Pegement a boan a rez din, va mignon mad, ha chom a ri ganen, hag ouspenn e timezin gand da hoar, pegen divalo bennag ma'z eo ; ne vezo ket lavaret birviken on-me bet eet a-eneb va ger. Evid gwir, ne vezo ket ken eüruz ganen, evel ma vije bet ha te ivez, ma ne vije ket bet diwanet a hevier euz da henou. »

An den yaouank a glevas mad en dro-mañ ar pez a lavaras ar priñs hag e kement-se ne glaskas digarez ebed, petra bennag ne vije ket bet diêz dezañ diskouez ne oa ket hounnez e hoar.

War gement-mañ, ar re-mañ a ya ahano, hag a-benn eur pennad goude e oe greet an eured ha dimezet merh ar vagerez gand mab Roue an Hiberni. Hemañ a lakeas diohtu kas e wreg hag he mamm en eun ti en-devoa e penn liorz e lez hag er-mêz anezañ ; hag abaoe deiz an eured, hini ebed euz an diou-mañ ne weljont ket anezañ. Ar priñs yaouank, evel pa ne vije ket bet dimezet, a yee koulz ha diagent amañ hag a-

³ an diou wreg : iskiz implij ar ger "gwreg" : an diou vaouez.

hont heb preder ebed euz e wreg, e vignon avad atao oh e heul evel a-raog. Hemañ, paotr Breiz, ne ree mui laouenedigez ebed oh netra, hag ar priñs ivez, petra bennag ma oa kosaet eun draig e garantez outañ, a wele anezañ gand truez o tizeha bemdez diwar e dreid hag o tond treutoh-treuta. Bremañ Herri en-divije karet mond pell diouz an dud ha diouz ar bed. Ar pezh a greskas c'hoaz e anken a oe eur gouli a zavas en e harr ; ne ouie ket penaoz e oa deut. Gand ar gouli-ze ne helle bale, nemed dre galz a boan ha diwar-bouez flahou ; e nerz a yee digantañ a zeiz da zeiz hag o weled edo ar maro tost d'e zeuliou, e lavaras eun devez da vab ar Roue :

« Bremañ ne don mad mui da netra ebed evidoh ; gwella a oufeh eta da ober lezel ahanon da vond da vervel el leh ma karo Doue va has. Mar kavfen eul leh distro a-walh ha ne ve darempredet gand den, di e karfen gwella mond da chom ha da denna va huanad diweza. »

« Mar ho-peus c'hoant, eme ar priñs yaouank gand truez outañ, pa fell deoh mond diouz an dud, kit teir leo ahanen, en eur hoad am-beus-me eno ; ne gredan ket ez afe di den ebed d'ho kaoud ; eno e helloh mond bemdez da loja en eur hoz chapel a zo e kreiz ar hoad, evid galloud en em houdoria dioh ar gwall-amzer hag en em ziwall diouz al loened gouez hag ar re fall, mar teufe dezo klask ober droug deoh. »

« Bennoz Doue, priñs mad, eme an den yaouank, evid ar vadelez ho-peus em heñver ; mond a ran d'al leh a lavarit ; kenavezo evid mad, emezañ, rag dibaot eo eh en em welfem ken ! »

« Marteze, eme ar priñs mad, c'hoant dezañ c'hoaz da zizoania kalon an hini a oa bet e vignon, hag a gare atao ; nemed Doue, den ne oar petra a zo da hoarvezoud gand pep hini ahanom. »

Goude kimiada dioh ar priñs en eur ouela, Herri a ya ahanon gand kalz a boan etrezeg ar hoad a oa bet lavaret dezañ. En em gavet eno a-benn ar pardaez, ha skuiz-marzo gand ar pennad bale en-devoa greet, ez eas diohtu d'ar chapel hag eh azezas eno war eur mèn, en eur ouela gwalh e galon hag o lavared :

« Ker yen hag ar mèn-mañ eo ar bed evidon hiviziken ; va zad, va mamm, a zo maro, ha va hoar ivez, siwaz ! Ha petra a rin-me dre amañ ? Gwell eo din mervel ha mall eo din mond da gaoud ar re am-beus karet hag o-deus karet ahanon. »

Trei a ree an traou-ze gand doan war e spered, pa glev dor ar chapel, en-doa prenet mad diabarz, o tigeri en eun taol hag o tond dirazañ, ker kaer hag an heol pa vez o houlaoui an deiz, e hoar a laka anezañ da sponta.

« Mar dout spes va hoar, eme Herri, deus d'am herhad da vond d'he haoud, deut mad ra vezi ! Hast afo degas ar maro din ! »

« Ro peoh, va breur, emezi, me n'eo ket eur spes ez on, da hoar avad, korv hag ene hag evel ma'z-peus anavezet anezi a-viskoaz. Atao on beo, n'az-pezh ket aon eta ; klevet em-beus pegen truezuz eo da stad ha deut on d'az para. »

Neuze an den yaouank a lamm da bokad d'e hoar, bremañ eur barr kaeroh evid na oa a-raog ; meska e zaelou a ra gand he re, en eur lavared dezi :

« Euz a beleh e teuez-te, va hoar ger ? »

« Kleo, emezi, me a ya da lavared dit ; da hortoz avad, va breur, deus din da harr, ma welin petra a hoari ganti. »

Neuze houmañ a denn euz he godell daou vigorn kaer evel arhant, a laka anezo war eun dousier⁴ lien gwenn-kann a oa ganti hag o veza dizoloet gouli he breur, e lavar dezañ :

« Lez ahanon bremañ ; en eur labourad me a lavaro dit kement a zo bet c'hoarvezet ganen, abaoe ma'z om bet eet an eil diouz egile. »

Neuze, ar plah yaouank a walh ar gouli hag a denn anezañ al lin-wad gand an dour a laka da zivera euz a unan euz ar bigorned arhant hag e lavar evel-henn :

« Goude ma oas eet kuit, pa oe aozet al lestr, ni a yeas ivez ; hag eet eur pennad mad me gouezas klañv gand an droug-mor. Va magerez hag he merh a lavaras din neuze tostaad oh eun tu d'al lestr evid plega va fenn ha taol er-mêz ar pez a ree poan din. Heulia o ali a rejon hag eur pennadig goude e oen taolet ganto o-diou er mor war va fenn. En eur goueza e rejon eur skrijadenn hag e kolljon evid doare ar skiant ahanon va-unan, rag ne oufen ket lavared petra a hoarvezas ganen, ken a deujon ennon va-unan adarre. Neuze, o selled en-dro din, e weljon ez edon en eur hastell kristal ker kaer, na ve den war an douar evid kredi pegement e lugerne kement tra a oa e-barz. Ne welen ennañ a bep tu nemed aour hag arhant. Em hichenn e oa eur wreg kaer ha koant ivez ; hi a lavaras din :

« N'ho-pezet aon ebed, me am-beus saveteet ahanoh euz ar mor, goude ma'z oh bet taolet e-barz gand ho magerez hag he merh : me eo am-beus degaset ahanoh amañ ; gleb e oa ho tillad, me am-beus tennet anezo diwar ho tro ha goude seha ho korv paour a grene gand ar riou, em-beus astennet ahanoh aze war bluñv gwenn an alarh-mor ; diganen-me ivez eo ho-peus bet al louzou en-deus ho tegaset ennoh hoh-unan, ha bremañ e chomoh ganen da ober al louzeier a ran gand ar geot-mor a zastuman ; n'ez eus ket gwelloh evito, emezi, da barea dioh pep seurt kelñvejou ; n'ho-pezet ket aon eta, amañ e vezoh eüruz. Arabad eo deoh avad klask mond ahann, rag ne dafeh ket da bell heb beza beuzet ; bez' emaoñ amañ en eul lez kristal a zo daouzeg kant gourhed dindan ar mor. A-zioh al lez-mañ zo eun enezenn ha di ez an va-unan ker buan ha lavared hag evel ma karan, e labous pe e pesk, da barea gouliou ar re am har hag a garan. Va ano-me a zo Morgan, ha mar fell deoh chom amañ a galon vad ganen, me a zesko deoh an nerz o-deus da ober droug pe vad kement louzaouenn a zo er mor ha war an douar ; n'ez eus netra a ouzon ; n'ez eus gouli na kleñved na barefen ; va galloud a diz tro-war-dro d'ar bed, en neñv hepken ne hellan netra. Pa ho-pezo tremenet deg vloaz o teski bemdez eun dra bennag a nevez, ne ouezoh ket c'hoaz nemeur a dra e-skoaz a ouzon ; anez va gouiziegez-me, Arzur ne vije ket bet pare birviken, nag Arzur na kant all am-beus-me degaset nerz ha yehed dezo, evid ma helljent, gwelloh a ze, dispenn ar Zaozon villiget. »

« Setu, eme ar plah yaouank, petra a lavaras Morgan, ar wreg⁵ kaer-ze din neuze, ha bremañ ez eus eun nebeud deziou e halvas ahanon da vond d'he haoud. En he hambr edo, el leh ma ree he louzeier. Eno, dirag eur pez forn-tan, goloet gand eur baelon arem vraz, e oa en he hichenn eur bern geot a daole e-barz hini hag hini hag a veske goude, beb an amzer, gand eur wialenn ruz-glaou greet, emezi, gand mein kaer. »

« Va merh, galvet em-beus ahanoh amañ, evid ma klevfoh ganen petra a zo a-nevez gand ho preur. Gouzoud a ran ervad e karit kalz anezañ hag e kar ivez

⁴ dousier : ?

⁵ ar wreg : ar vaouez.

ahanoh. Anken ho-peus abaoe ma ho-peus kollet ar gwel anezañ : mad, emezi, dare oh da goll anezañ evid mad, rag ho preur a zo gwall-glañv hag a dize mervel heb dale gand ar heuz en-deus deoh, ma ne dit ket da barea eur gouli a zo deut dezañ en e harr.

Ho preur a zo bremañ du-ze en eur hoz chapel e-kreiz eur hoad braz ; e-unan ema eno, ha red eo deoh mond d'e gaoud en noz kenta-mañ. Div eur hanter⁶ ho-pezo da chom gantañ, hag e-pad an div eur hanter-ze e rankoh, da genta, gwalhi e harr gand an dour a zivero euz ar bigorn-mañ a roan deoh ; ha goude, leda war e houli al louzou a zo er bigorn all-mañ. Gand al louzou-ze e pareo a-benn ma vezo bet lakaet teri gwech war e harr. Pa vezo deut ar mare da zond dioutañ, e sachin war ar sug-mañ a stagan ouz ho troad kleiz, ha neuze e tistrofoh buannoh evid an avel. Eur sklêrijenn gaer, evel goulou-deiz, a lakain da lugerni en-dro deoh ha gand aon na hoarvezfe ganeoh netra a gement a ve evid mired ouzoh da vond da gaoud ho preur pe da zond en-dro, setu eur hleze-falh, kreñva kleze a zo bet biskoaz ; greet eo bet a-eneb ar Zaozon. Gantañ en ho torn, den na tra ne harzo ouzoh. Bremañ, va merh, emezi din, kit da wiska eun dillad kaer am-beus lakaet deoh en ho kambr ha bremaig me va-unan a yelo d'ho kas d'an aod ; ahano ez eoh war-eeun hag en em gavfoh gand ar hoz chapel am-beus lavaret ; eno ema ho preur, eun druez da weled.

Setu, va breur, emezi, penaoz on bet saveteet euz ar mor, ha penaoz ez on deut amañ d'az para. Bremañ me a ya da leda va louzou war da houli ha diohtu da boan a zigresko hag a yelo kuit. A-benn ma vezin-me bet amañ teir gwech, e vezi pare klok. Diou nozvez all am-beus da zond c'hoaz ; goude-ze, avad, ne hellim marteze en em weled ken. »

« Petra, eme he breur dezi, ha ne ve ket gallet tenna ahanout euz a zaouarn Morgan ? Ma ouezfe mab Roue an Hiberni emhout amañ hag ez out ker kaer all, ne gredan ket e tistrofes ken d'ar mor, rag dond a-benn a rafe da vired ouzit, kement e kar ahanout. »

« Allaz ! emezi, en eur denna eun huanad, diêz e ve dezañ va haoud ; gweled a rez ar sug-mañ stag ouz va garr ; greet eo bet gand houarn, gand dir ha diamant : Setu penaoz eo, pa fell dit kleved. Evid mired na zistrofen ken da lez Morgan, e ve red troha anezi e meur a damm, e-pad ma sko an eur a zo bet lakaet din da vond kuit, ha ne gredan ket e ve bouhal na benveg kreñv ha lemm a-walh evid he zroha en eun taol ; koulskoude, en eun taol, en taol kenta e rank beza torret, pe anez an eil taol a yelo e-biou. »

A-benn eur pennad goude ma he-devoa lavaret an dra-ze d'he breur, e pokas dezañ ha diohtu ez eas ahano evel eul luhedenn, eur sklêrijenn gaer en-dro dezi.

⁶ Div eur hanter : galleg. "diou eurvez hanter"

Trede nozvez

Bremañ, lezom Enori da zistrei da weled ar mor hag he breur d'he gortoz beteg antronoz. E-pad ma oa bet an daou-mañ an eil gand egile, eur paotr-saout en-devoa klevet ha gwelet kement a oa bet ganto hag e pe hiz.

Ar paotr-saout-mañ, diank darn euz e chatal dezañ, a oa bet chomet pell en noz d'o hlask dre ar hoad ; bez' edo war-dro ar chapel, pa welas eur sklêrijenn vraz o sevel hag o tond etrezeg ennañ. Da genta e kredas e oa an heol ; e kement-se, pa deuas da zoñj dezañ ne oa nemed div eur c'hoaz abaoe ma oa serret an noz, e lavaras outañ e-unan : eun dra bennag a nevez a zo dre amañ, rag evid an heol n'eo ket, re vuan en-defe greet e dro neuze ; n'eo ket al loar ivez ; hag hemañ a zelle hag a wele e tostae ar sklêrijenn outañ. Petra 'ra neuze ? Mond da guzad a-dreñv ar chapel, hag ahano oh astenn e zaoulagad e welas e oa eun dimezell gaer, hag e oa eet e-barz. Ar paotr-mañ, kivioul an tamm anezañ, ha dispont gand an dra-ze c'hoaz, a dosta evid gouzoud petra eo ha petra 'ra an dimezell er chapel. Selled a ra dre doull an nor ha gweled ar plah yaouank o pokad d'eun den yaouank drouglivet a oa eno ; gweled a ra anezi o walhi e harr hag e houli dezañ ; he hleved a ra o komz ouz he breur hag hemañ o lavared :

« Ma ouezfe mab Roue an Hiberni emaut amañ, e ve eüruz ha laouen e teufe evid klask da gaoud. »

Ar homzou-mañ ha kement en-devoa gwelet ha klevet ar paotr-mañ ne oent ket kollet gantañ. Mond a reas ahano ha ne oa ket da glask e loened, d'ar gêr eo ez eas ha tiz gantañ da lavared d'e vamm petra en-devoa gwelet er hoad. Ar vamm a gelennas he mab da vond, kenta ha ma hellje, da gaoud mab Roue an Hiberni ha lavared da zen, nemed dezañ e-unan, ar pez en-devoa gwelet ha klevet.

Ar paotr-mañ, neuze eun daouzeg vloaz bennag dezañ, kenta a eure pa zavas, a oe mond da lez ar Roue. Goulenn a ra oh ar gwardou beza lezet da vond el lez.

« Va list, eme ar paotr, ha n'ho-pezo ket a geuz ; eun dra vraz am-beus da lavared dezañ ha ne hell klevet den ebed nemetañ ; eñ avad, a vezo laouen pa glevo. »

Neuze, setu ma oe lezet gand ar zoudarded. Pa oa eet el lez e houlennas komz ouz oh mab ar Roue hag e oe lavaret dezañ pignad d'e gaoud. Eet d'an neh, ar paotr a sko war an nor, hag a zigor anezi diohtu. Gweled a ra eun den yaouank kaer hag hep troidellad tamm e houlenn outañ ha mab ar Roue eo.

« Ya da, eme ar priñs, petra a zo, va faotrig ? »

« Eun dra am-boa da lavared deoh. »

« Lavar. »

« Ne rin ket amañ, Aotrou, gand aon na ven klevet gand unan bennag ; ha n'ho-pezh-hu eur gambr all pelloh du-ze ? », eme ar paotr o selled oh eun nor a oa prenet. « Deom e-barz, mar plij, Aotrou, hag e klevfoh va hefridi ganen, rag arabad eo, eme va mamm, e klevfe den nemedoh ar pez am-beus da lavared ; eun dra eo hag a zell ouzoh-hu hepken. »

Ar priñs yaoaink, souezet o klevet ar paotr, a zigor an nor a oa diskouezet dezañ, hag a ya e-barz, ar paotrig war e lerh. Hemañ, goude prena an nor, a zistro neuze ouz ar priñs hag a lavar dezañ penn-da-benn kement tra en-devoa gwelet ha klevet. Mab ar Roue a anaveze diohtu e oa ar plah yaouank-se, a oa ano anezi gand ar paotr, c'hoar e vignon deut da weled anezañ ha d'e barea, mar gellje.

« Me a rank gouzoud, eme ar priñs d'ar paotr, ha gwir a leverez din ; chom a ri amañ beteg e-verr⁷ da noz ha neuze ez aim on-daou hag e welin va-unan, pa dle dond diou wech c'hoaz, emezout-te. »

« Ya da, Aotrou, ganti heh-unan em-beus klevet, ha mar deo gaou, war he lerh e lavaran. »

« Mad eo neuze », eme mab ar Roue.

Deut an noz, an daou-mañ a yeas d'ar hoad hag e-verr, war-dro deg eur, setu eur sklêrijenn gaer o sevel hag o tond war-zu enno.

« Gweled a rit, eme ar paotr, ema-hi o tond ; tehom a-dreñv ar chapel ha goude e helloh gweled ha klevet, evel a glevjon hag a weljon deh. »

Hervez kelenn ar paotr, mab ar Roue a ya a-guz hag ar plah yaouank adarre a ya ivez er chapel hag a ra d'he breur, evel he-devo greet en noz a-raog. Ar priñs a zell piz outi hag a wel bremañ ez eo heñvel-buhez oh ar patrom en-devoa bet digand he breur hag eur barr kaerroh zoken, evel a lavare.

« E hoar eo, emezañ, me 'wel ervad bremañ n'eo ket eñ eo a dlee beza tamallet, an diou a zo du-ze eo ; kavet e vezint. Ar henta tra a zo eo kaoud houmañ euz al leh m'ema. »

Neuze e selaou piz hag e klev petra a lavar he breur dezi ha petra a lavar hi d'he breur.

« Ma ouezfe mab ar Roue », emezañ !

« Ha pa ouezfe, eme ar plah yaouank, ne ve biken evid va haoud euz a-dre daouarn Morgan. Koulz ha ma oar houmañ para dioh pep seurt kleñvejou, ez eo sorserez ivez. »

« Gwelet e vezo », eme ar priñs outañ e-unan.

Neuze, pa oent distro ahano, ar priñs a lavaras d'ar paotr :

« Ar wirionez az-peus lavaret din ha bremañ e rankez dond ganen adarre, ma welin hirio ha me a hello kaoud tud ha benvegou kreñv a-walh evid dond a-benn, en taoliou kenta a vezo skoet war ar sug, da droha anezi e meur a damm. »

Distro d'e lez, mab ar Roue a gemenn da gement goveller⁸ a zo e kêr dond d'e gaoud. Pa oent en em gavet, e oe roet da zarn anezo houarn, dir ha diamant, gand gourhemenn da ober eur sug kalz tevoh evid an hini en-devoa gwelet stag ouz troad an dimezell ; ha da zarn all, houarn ha dir ha diamant ivez da ober eun hanter dousenn bouhilli dremmet kaled a-walh evid troha ar sug a vije greet. Bouhilli ha sug a ranke beza eno a-benn div eur goude kreisteiz ; arabad e oa na vijent ket, pe anez e vije bet beh war grohenn unan bennag.

Krohenn den ne zamantas ha greet e eo sug ha bouhilli er mare ma oa bet lakaet hag evid doare greet mad, rag diohtu c'hweh den euz ar re greñva, lakaet eno en eur reñkad hed-a-hed ar sug, a zarhoas a-daol o-hweh hag a reas seiz tamm anezi.

« Mad ar stal, eme mab ar Roue, c'hwi, va zud, ho-peus darhoet aze, a chomo amañ ken a vezo e-verr ha neuze ez aim en tu bennag kement hini a zo ahanom. »

Greet e oe evel a lavaras, ha da guz-heol eh en em gavent er hoad tost d'ar chapel. An dud a oe kuzet gand ar paotr da hortoz ar plah yaouank da zond. Pa welas ar paotr hag ar priñs ez edo Enori er chapel gand he breur, ez ejont o-daou da reñka o zud. Ar paotr bihan a chomas gand ar re-mañ hag a lavaras dezo :

⁷ e-verr : emberr.

⁸ goveller : gov.

« Bremañ, en em lakait aze a-zoare ha pep hini dioh e du, evid gelloud darhai a-daol hag a nerz-korv war ar sug a welit, pa ziskouezin deoh ; bezet gand pep hini e vouhal er-vann ; arabad eo avad e ve unan war-lerh egile ; evez ouzin bremañ ! »

Seni a ra hanternoz, hanternoz-hanter a zo o vond da skei hag ar hoar a zo dare da vond evid mad dioh he breur. Hemañ a ouel hag a huanad, hag e hoar, glahar ivez 'leiz he halon, a zo red dezi c'hoaz rei nerz d'he breur. Ne hello mui, siwaz ! gweled anezañ, ne vezo mui evid dond euz a oueled ar mor, ha dalhet e vezo hiviziken gand Morgan da ober louzeier na vezint ket evid para anezi dioh he doan hag he heuz. Ya, doan he-deus, ar hoar vad, o vond dioh he breur ha koulz lavared diwar an douar. Pegen eüruz bennag e vezo, e ve gwelloc'h ganti chom heb mond ha kaoud poan, mar deo red, evel ar re all. Siwaz dezi ! Ne dalv ket lavared, pokad a ra d'he breur, briata a ra anezañ en eur skuilla daelou hag en eur lavared kenavezo dezañ. Mall e oa dezi rag ar sug a denn war he garr. Diohtu, ar paotr-saout a zo er-mêz a ziskouez d'e dud skei, ha diohtu e oe klevet c'hweh taol bouhal o koueza ken a zone war ar sug a oe trohet eno e seiz tamm.

An tamm dioh ar mor a riklas kuit ha ne oe gwelet mui. Ar plah yaouank, ne ouie doare euz a netra, a zo souezet ha laouen o weled petra a zo c'hoarvezet. Mab ar Roue a grog en he dorn hag a deu ganti da gaoud e vignon, en eur lavared :

« Bremañ me 'wel ervad n'ho-peus ket droug-hreet em heñver. Setu ho c'hoar, anaoud a ran anezi diouz he fatrom, ha, ma kar, me a vezo he fried. »

Ar plah yaouank, laouen o weled ne rankje mui distrei d'ar mor hag e hellje chom hiviziken gand he breur, a lavaras da vab ar Roue he-devoa lavaret "ya" a-raog ha n'en em zislavarje ket bremañ.

« Mad eo, pep tra a hoarvez evid ar gwella, eme ar priñs yaouank ; deom oll bremañ d'al lez. »

Ar priñs a glevas 'hed an hent gand e vignon petra a oa bet c'hoarvezet gand e hoar, ha penaoz e oa bet taolet er mor gand he magerez hag he merh. Dre-ze, diohtu ma en em gavas er gêr, e lakaas gori eur forn en-devoa ha strinka enni e wreg hag he mamm. N'o-devoa ket laeret o gopr, an diou bez fall ma oant !

A-benn nebeud deziou goude, e oe greet an eured nevez gand ar priñs yaouank hag ar plah koant-mañ euz or bro. Fest a oe e-pad daou viz heb distaga, ha klevet e zo⁹ lavaret e oe pedet gand ar briñsez nevez eur halz a dud euz a Vreiz da vond d'an Hiberni. Mond a rejont ha pa zistrojont, ne glevet anezo nemed o kana meuleudi da dud ar vro-ze, tud vad evid doare hag euz a ouenn ar Vretoned koz.

Ar brud euz ar pezh a oa c'hoarvezet a redas buan dre gement bro a oa tro-war-dro, ha setu, war zigarez ma oa bet devet an diou wreg fall¹⁰, ne dalveze ket eur gwenneg krohenn pep hini, setu eur brezel spontuz o tigeri gand ar Zaozon faoz a-eneb Roue an Hiberni. Eun abeg fall e oe hennez, hag eun dra bennag all eo a hoarie ganto. Ar Roue deut koz hag izil a lakaas e vab e penn e zoudarded evid difenn e vro.

Ar paotr yaouank a oa eur paotr stard hag a galon ; pa glevas petra a oa ne deas ket war a-dreñv, petra bennag ma oa rankoud dezañ mond diouz e bried ha lezel anezi er gêr gand e dad. Hemañ, ar Roue koz-mañ, a oa eun den euz ar re wella : evelato ar priñs a lavaras dezañ : « taol evez na hoarvezje droug ebed gand e bried yaouank ».

⁹ e zo : iskiz. "e oa bet lavaret, ez eus bet lavaret".

¹⁰ an diou wreg fall : an diou vaouez fall.

« Ne rain ket, n'az-pezh ket a aon rag kement-se, ha gand ma helli en em vired dan-unan diouh ar Zaozon, koulz ha ma vezo hi miret diouh peb droug ganen, eh en em welim hebdale laouen hag eüruz. »

Lavared mad a ree an tad ; hemañ a gare re e verh-kaer evid gouzañv an disterra poan da zond d'he haoud.

Ar priñs yaouank a oa eet eur miz¹¹ pe zaou a oa euz ar gêr ; hag e bried a yee bemdez da ober eun dro-vale dre al liorz gand he zad-kaer. Enori a daole evez oh pep tra, evid anaoud an ardemez dre eno. Eun devez e savas abred hag ez eas d'al liorz ; an nor a oa digor hag houmañ diohtu ahano, ganti eur hleze he-devoa bet digand Morgan. Mond a ra da di eur miliner a oa eno tost hag e houlenne eur marh digantañ. Ar miliner a roas d'ar wreg¹² yaouank eur hoz-marh en-devoa eno er hraou hag hi ha mond war e gein ha yao ! kuit. Kaer he-devoa klask lakaad he marh da vond buan, ne ree pep kammed nemed koueza war e benn.

« Sed amañ eur c'hoari brao am-beus-me kavet amañ, eme ar briñsez, mar talhan-me hemañ, ne din ket da bell feteiz ! Deport, emezi, aze zo eur prad glaz. »

Hag hi ha diskenn eno ha leuskel he marh er prad. Houmañ a ouie ervad petra 'ree ha ne vije ket bet eet euz ar gêr ma n'he-divije ket gouezet petra 'oa nerz he hleze-falh. Perhenn ar hleze-ze n'en-devoa nemed goulenn evid kaoud. Ar briñsez a anaveze an dra-ze hag a lavaras :

« Dre va hleze, ra vo amañ diohtu ar haerra marh a zo bet biskoaz ! »

Ha setu eno eur marh euz ar seurt na weler mui, dibr war e gein ha kabestr arhant en e benn. Ar briñsez a bign war e gein, ha kuit. Ne oe ket pell ma en em gavas el leh ma'z edo he fried. Houmañ, ar briñsez-mañ, evid miret na vije anavezet gand den, a oa gwisket evel eur brezeler kaer.

An diou arme a oa an eil dirag eben ha c'hoari a-zevri beo a oa ganto. Koueza a ree tud he fried evel kelien, ha kaer o-devoa klask stourm hag herzel ouz o enebourien, ne oant seurt-Doue dezo. Neuze ar briñsez a lamm war he marh, e-kreiz an emgann ruz ; tenna a ra he hleze hag evel eur falher e-kreiz eur prad, ne dennas eun alanad, ken a oe lakaet a-stok ganti eur hardenn Zaozon, an hanter pe war-dro euz ar re a zalhe penn ouz mab Roue an Hiberni. Hemañ hag e zoudarded koulskoude ne choment ket a-dreñv kennebeud, lammad a reent, evel en taoliou kenta, ha kaer o-devoa evelato, ar Zaozon a stoke anezo, ha beh o-devoa an Hibernied o hounid warnezo. Ar priñs yaouank, o weled pe labour a oa digor, a zired evel eun taro gouez da deurka ar Zaozon. Kaoud a reas harp d'e garnel ha d'e daoliou hag anefe¹³ e wreg en-divije ranket koll ha tenna a-gil ; greet e oa adarre o stal d'e dud, pa en em gavas c'hoaz ar brezeler yaouank (ar briñsez eo e oa hennez adarre), da harpa anezo evid an eil gwech. Rost d'an hanter euz ar re a chome a oe lazet gantañ c'hoaz, hag evelato, dre ma laze anezo, ar re all, evel moh-gouez, ne dehent ket en e raog.

Mab Roue an Hiberni a lavaras da lod euz e dud ober an dro d'ar brezeler yaouank ha derhel anezañ er penn kenta, evid ma hellje dond d'anaoud piou e oa. Kaer o-devoe klask dond a-benn a gement-se, tehed a eure hemañ euz o daouarn ha mond kuit heb na ouient e pe leh. Neuze priñs an Hiberni a stagas eur wech c'hoaz gand ar Zaozon a oa dirazañ, kalon a-walh en-devoa hemañ hag e dud ivez, ma vije

¹¹ eur miz : eur mizvez.

¹² d'ar wreg : d'ar vaouez.

¹³ anefe : ma ne vefe

bet hanter anezo d'ar re all, pegement bennag ma oa bet lazeta d'ar Zaozon marteze ouspenn an diou drederenn wella euz o zud, ar re a oa beo c'hoaz a oa anezo muioh evid an Hibernied.

Neuze ar brezeler a zistro eur wech c'hoaz da staga gand ar Zaozon ; an dro-mañ eo an diweza dezo, rag dre ma'z ee e-unan a-raog, ne weled a-gleiz hag a-zehou nemed ar pennou o tistaga, an dud o koueza hag ar gwad o poullada ken don, ma oa ruz-glaou bruched marh braz ar brezeler. Spontuz, hag euzuz e oa gweled kemend-all a dud oh en em laza, kleved eun trouz hag a lakaje kalonou mammou da frailla en o hreiz. Perag an dud, pa o-deus skiant, n'ind-i evid en em gleved etrezo, heb dond d'en em laza, gwasoh evid al loened gouez ? Allaz netra ! E-pad ma vezo daou zen beo ha pa ve unan anezo en eur penn euz ar bed hag egile er penn all, atao e vezo brezel ganto, mar gellont.

En dro-mañ ar Zaozon a oa bet flemmet ken don gand ar brezeler, ma rankjont goulenn ar peoh. Red-mad e oa dezo, rag kement den a vrezel a oa e Bro-Zaoz a oa deut d'an Hiberni, o kredi, emezo, e teuje ganto en distro kement vad a oa e-barz. Eun distro kaer o-devoe ha mad a oe greet dezo ; biskoaz den ne oe paket evel ar remañ a rankas leuskel o hrohenn eno da zehi beteg ar varn. ('Hed eul leo hag ouspenn, an douar a oa goloet gand korvou ar Zaozon. Gwad Saoz, a lavar darn 'zo, ne deo ket mad da drempa an douar, o veza ma sao diwarnañ loustoni ha gwriziou fall e-leiz. Mad pe fall, a-walh a oa bet skuillet a wad eno ; a-walh, ken a dride kalonou an Hibernied oll.

Gand ar peoh bremañ, ar priñs yaouank en-devoa mall da zistrei da weled e bried ; laouen e oa, o weled e oa bet treh. Eun dra a oa evelato hag a ree poan dezañ, hag an dra-ze dre n'en-devoa ket gallet anaoud piou e oa ar brezeler en-devoa greet kemend-all a vad dezañ ha d'e dud. An dro ziweza ma oa bet hennez treh d'ar Zaozon, ar priñs yaouank en-devoa gallet tostaad ha komz outañ ; goulenn a reas piou e oa.

« Ha forz zo deoh, emezañ, piou on-me ? Ne veh ket tamm ebed gwelloh evid gouzoud va ano. Treh oh, bezit laouen ; me am-boa bet kefridi da rei kennerz deoh, ha roet em-beus. Setu zo a-walh. »

« Ne deo ket », eme ar priñs, a zistag neuze e groaz diouz e vruched, hag a ro anezi dezañ evid diskouez e galon vad.

Egile a gemeras ar groaz ha kuit ahano ganti, heb lavared ger.

Ar brezeler-mañ, a oar an oll piou eo, ne oe ket pell evid bale d'ar gêr, ha kredi a hellit ne chomas ket da hoari en hent. En em gavet en distro dirag ar prad, e peleh e oa bet lakaet marh koz ar miliner da beuri, ar briñsez yaouank, rag hi eo, a oe souezet o weled e oa deut kel lard ha ma oa treud a-raog, ken en-devoe beh e berhenn ouz e anaoud, pa en em gavas er gêr.

Bremañ houmañ, goude trugarekaad ar miliner, a yeas ahano buan d'al lez. Pa en em gavas gand he zad-kaer a oa nehet eur pennad mad a oa ganti, hemañ, e feiz, a oe laouen ouz he gweled hag a houlennas e pe leh e oa bet keid-all.

« Eun devez bennag 'zo, emezi, e oan bet eet da ober eur bale el liorz, hag o veza kavet digor an nor, ez ejon er hoad a zo tost aze, ha pa glaskjon eun hent da zond er-mêz, kaer am-boe klask, ne gaven hent ebed ; hirio hepken eo em-beus gallet dond er-mêz euz ar hoad ha distrei d'al lez. »

« Mad az-peus greet, eme ar Roue koz, rag m'az-pije daleet pelloh, da bried a vije en em gavet er gêr en da raog, ha me neuze am-bije klevet trouz gantañ, ha ne vije ket bet heb abeg, p'en-devoa lavaret din da ziwall. »

« Mad, mad, va zad, list an traou-ze bremañ ha bezom laouen, mar deo gwir am-beus klevet eo greet ar peoh. »

« Eo da, eme ar Roue koz, greet eo ; da bried en-deus skrivet din an dra-ze war al lizer-mañ ; sell hag e weli ; evidout eo kement ha muioh zoken eged ne deo evidon-me. Ar gwella zo eo yah, a-drugarez Doue ! Diah ma lavar, e vezo distro a-benn e-verr da noz, pa warhoaz vintin da ziweza. »

« Mall am-beus, emezi, da weled anezañ ha da gleved gantañ an taoliou kaer a zo bet greet, hag evid doare ez eus bet, rag ano a zo gantañ, war e lizer, diwar-benn eur brezeler n'ez eus ket kalz eveltañ. »

Ne oa ket a-veh lavaret mad ar homzou-mañ ganti, ma en em gavas eur hannad da zegas ar helou ez edo tost mab ar Roue. Ar Roue koz hag e verh-kaer a ya d'e ziambroug ; ne oent ket pell ma en em gavjont gantañ. Distrei a rejont o-zri d'al lez. E-pad ma'z edont gand koan, merh-kaer ar Roue a houlennas ouz he fried piou e oa hennez, ar brezeler braz-se, a oa ano anezañ war e lizer hag en-devoa greet taoliou ker kaer a lavare.

« E feiz, eme ar priñs, diêz e ve din lavared piou eo, pa ne ouzon va-unan ; goulennet a-walh am-beus e ano, eñ avad ne falveze ket dezañ e vije anavezet gand den, evid doare. Ne gav ket din e ve euz ar vro-mañ, rag ne anavezan den ebed dre amañ a gement a ve ker kreñv ha ma'z eo. »

Ar wreg yaouank a ra an neuz da veza souezet, selled a ra ouz he fried hag en eur zelled e wel, evel kement hini a zo eno, n'ema mui e groaz ouz e vruched gantañ. »

« Asa, emezi, petra ho-peus-hu greet euz ho kroaz ? Pe gollet pe betra eo ganeoh ? »

« Red eo ma ve », eme mab ar Roue, ne felle ket dezañ lavared ar wirionez war gement-mañ. « Tizet eo bet, moarvad, gand eun taol goaf pe eun taol kleze bennag e-kreiz an emgann, ha neuze eo kouezet ha kollet heb gouzoud din. »

« Diwallit, va fried, eme ar wreg yaouank, na ve gaou a lavarfeh ; roet eo ho-peus anezi da unan bennag ha marteze houmañ eo », emezi, o tenna euz he godell hag o tiskouez dezañ ar groaz he-devoa bet digantañ.

« Gwir eo, eme mab ar Roue, honnez eo va hroaz, ha penaoz ho-peus-hu bet anezi ? »

« Penaoz, emezi, em-bije-me bet gallet he haoud, ma n'ho-pije ket c'hwi roet anezi din. »

Neuze ar priñs hag ar re all a oa eno koulz hag ar Roue koz e-unan a anavezad ervad e oa hi a oa bet eet d'an emgann hag he-devoa bet greet an taoliou kaer a oa ano anezo war al lizer. Mab ar Roue a zavas diohtu diah taol da bokad d'e bried dirag an oll.

Ar wreg yaouank a lavarad neuze :

« Mar doh bet treh ha m'am-beus-me greet eur vad bennag deoh ez eo, kredit ervad, dre nerz ar hleze-falh a oa ganen. Ar hleze-ze ne harz den na tra outañ, pa vez ar gwir gand an hini a zougen anezañ. Bet em-eus bet anezañ digand Morgan, hag hervez am-beus klevet ganti ne deo bet beteg-henn nemed da unan euz ar vrezelerien vrasa a zo bet biskoaz ; roet e oa bet dezañ gand Marzin. Deoh-hu, va

fried, e roan anezañ bremañ, dalhit dezañ hag ar Zaoz birviken ne vezo evidoh ; arabad eo e ve kollet, rag klevit mad : c'hoari a ranko c'hoaz ha c'hoari stard a-eneb d'ar Zaozon, a-benn e-leiz a vloaveziou c'hoaz amañ. Ya, emezi, eun amzer a dle beza ma vo gwasket ha gwallgaset ar ouenn villiget-se. Evel bleizi e vezint kaset euz ar vro pe lazet, unan a zaou. Euz ar pevar avel e savo an dud en o eneb ; ar brini gouez a nijo hag a grio, bodenn a-vandenn a-ziouz ar Zaozon astennet maro a-stehiou ; dispenna a raint anezo tamm amañ, tamm a-hont. Dalhit mad d'am homzou, ne deo ket gevier int ; klevet am-beus ar pezh a lavaran amañ, pa'z edon el lez kristal e goueled ar mor gand Morgan heh-unan. »

Goude-ze, e-pad ma vevas mab Roue Hiberni hag e bried, ar Zaozon ne deujont ket eur wech zo mui-ken da glask netra en o bro. Mad a rejont, rag o ler en-divije damantet. Ne oant ket heb gouzoud an dra-ze ha n'o-devoa ket ankounac'haet ar gwall lamm a oa bet distaget diouto gand Marh Breiz-Izel. Tud ar vro-ze a zo gwad dindan o ivinou, ha n'eo ket Saozon fall a rafe da verhed Breiz zoken tehed birviken en o raog...

Evel am-beus klevet gand va zud-koz, am-beus lavaret deoh ; pa n'ez eus netra ebed ken, lakaom peb a gornad butun bremañ !

E porz Kornog, en Enez Vaz, d'an 29 a viz Du 1869.